

VZNIK SLOVENSKEJ PRÁVNICKEJ INFRAŠTRUKTÚRY PO ROKU 1918

(PRÍSPEVOK K STOROČNICI VZNIKU SLOVENSKEHO ČASOPISU PRÁVNY OBZOR)

Ivan Halász*

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá problémom vzniku slovenskej právnickej infraštruktúry po roku 1918. Politické postavenie Slovenska a Slovákov bolo v tomto štáte všeobecne lepšie, než predtým v starom Uhorsku. V období rakúsko-uhorského dualizmu (1867–1918) len málo slovenských právnikov pracovalo v uhorskej justícii a štátnej správe. Väčšinou pracovali ako advokáti. Obmedzené bolo aj používanie slovenčiny v súdnictve a verejnej správe. Prvoradou úlohou právnikov po roku 1918 bolo preto vytvorenie komplexnej slovenskej právnickej terminológie, lebo slovenčina sa vtedy stala úradným jazykom. V tomto procese vytvárania terminológie zohral veľmi dôležitú úlohu časopis Právny obzor, ktorý bol založený v roku 1917, ako aj Jednota právnikov Slovenska, ktorá tento časopis vydávala. Tretím faktorom bol vznik slovenskej univerzity v Bratislave v roku 1919. Právnická fakulta Univerzity Komenského pracovala od roku 1921, avšak väčšina profesorov pochádzala z českých krajín. V začiatkoch len jeden profesor bol Slovák. Augustín Ráth bol zároveň aj prvým rektorom slovenského pôvodu tejto univerzity.

Kľúčové slová: budovanie štátu, časopis, infraštruktúra, právo, terminológia, univerzita

1. POMERY NA SKLONKU EXISTENCIE UHORSKA

Koncom roka 1918 došlo v dôsledku prvej svetovej vojny a snaženia jednotlivých národných hnutí k rozpadu Rakúsko-Uhorska a vzniku viacerých nástupníckych štátov, medzi nimi aj Československa. Súčasťou tohto štátneho útvaru sa stalo aj Slovensko, ktoré dovtedy tvorilo súčasť multietnického Uhorského kráľovstva disponujúceho s pomerne veľkou mierou samostatnosti v rámci celého súštátia. V rámci Uhorska však Slovensko nepredstavovalo autonómnu alebo aspoň jasne verejnoprávne vymedzenú územnú jednotku. Slovenské národné hnutie, ktorého maximálnym cieľom bola po dlhé roky federalizácia krajiny, sa síce minimálne od roku 1848 pokúšalo o vytvorenie osobitnej slovenskej územnej jednotky, avšak tento cieľ sa mu až do roku 1918 nepodarilo dosiahnuť. Situáciu ešte viac sťažilo rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867, po ktorom síce v Uhorsku začalo obdobie intenzívnej modernizácie, ktoré však pre Slovákov znamenalo zároveň aj intenzívny asimilačný tlak zo strany maďarskej väčšiny. Vtedajšie uhorské vlády sa totiž snažili o pretvorenie dovtedy multietnického uhorského štátu na maďarský národný štát. Z tohto dôvodu sa vedome snažili spomaľovať rozvoj národností alebo dokonca v niektorých prípadoch aj likvidovať také infraštruktúrne inštitúcie, ktoré mali význam pre ich plnohodnotný národný život.¹

Neexistencia verejnoprávnej územnej jednotky s aspoň čiastočne slovenským úradným jazykom veľmi negatívne pôsobila na celkový vývoj slovenskej právnej infraštruk-

* Prof. Dr. Ivan Halász, PhD., Ústav štátu a práva AV ČR, v. v. i., a Ústav právnych vied Spoločenskovedného výskumného centra MAV. E-mail: halasz.ivan@tk.mta.hu. Článok vznikol s podporou na dlhodobý koncepčný rozvoj výskumnej organizácie Ústavu štátu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.

¹ V prípade Slovákov išlo predovšetkým o Maticu slovenskú a o stredné školy.

túry – t. j. právnickej jazykovej terminológie, slovenskojazyčného právnického vzdelávania, spolkového života a odborného časopisectva. Pritom Uhorsko ako také disponovalo s pomerne vysokou právnickou kultúrou a relatívne rozvetvenou sieťou vyšších vzdelávacích inštitúcií. Hoci v 19. storočí v krajine existovali len tri právnické fakulty v rámci klasických univerzít,² na území súčasného Slovenska zabezpečovali prípravu právnických vzdelaných kádrov hneď tri právnické akadémie. Nachádzali sa v Bratislave (Prešporku), Košiciach a v Prešove.³ Tieto právnické akadémie sa nachádzali niekde na polceste medzi strednými a vysokými školami, ale ako základ pre neskoršiu právnickú kariéru vedeli poskytnúť solídny základ.⁴ Pravda väčšina ich úspešných absolventov si neskôr urobila doktorát na niektorej z právnických fakúlt.⁵ V prípade Slovákov išlo hlavne o Budapešť a sedmohradské mesto Kluž.

Hoci na spomínaných inštitúciách študovali aj mnohí slovenskí študenti a časť z nich sa nachádzala na slovenskom etnickom území, ani jedna z týchto ustanovizní neposkytovala právnické vzdelanie v slovenskom jazyku. Právnické vzdelanie sa najprv viazalo na znalosť latinského jazyka a po zavedení maďarčiny, ako celoštátneho úradného jazyka v roku 1844 práve na tento jazyk. Národnostný zákon z roku 1868⁶ síce povoľoval používanie jazyka národnostných menšín v určitých reláciách,⁷ ale tento zákon sa jednak časom nevelmi dodržiaval, jednak legálne možnosti pre používanie národnostných jazykov (teda i slovenčiny) boli čoraz viac obmedzované prijímaním neskorších zákonov a nariadení.

Najdôležitejším takýmto obmedzujúcim zákonom bol uhorský súdny poriadok, obsiahnutý v zák. článku I. z roku 1911, podľa ktorého sa žaloba mala podávať v jazyku maďarskom, v tomto jazyku sa konalo aj predvolanie, robila zápisnica a zapisovali výpovede svedkov, znalcov a stránok. V nemaďarskej reči sa mohli podľa doslovného znenia zákona robiť len jednotlivé výrazy, avšak aj tie s maďarským prekladom. Rozsudky sa spisovali taktiež v štátnom jazyku. V prípade stránky, ktorá neovládala maďarčinu, mali

² Išlo o právnické fakulty v hlavnom meste Budapešť, v sedmohradskej Kluži a v chorvátskom Záhrebe. O uhorskom právnickom univerzitnom vzdelávaní pozri MEZEY, Barna. Egyetemek és jogakadémiák. (A jogi oktatás kezdetei és fejlődésének tendenciái Magyarországon). *Győri Tanulmányok*. 1998, No. 20, s. 11–12.

³ Prvé dve menované inštitúcie založila a financovala katolícka cirkev, ale neskôr boli poštátnené, Prešovská akadémia bola zase evanjelickou inštitúciou. Inak záujemcovia o právnické (hoci i neúplné) vzdelanie mohli v Uhorsku študovať ešte aj na podobných akadémiách v Blatnom Potoku (Sárospatak), Jágri (Eger), Kecskeméte, Máramaroszigete, Oradei, Pátkostolj (Pécs), Rábe (Győr), a v sedmohradskom meste Sibiu.

⁴ O tomto pozri podrobnejšie SCHWEITZER, Gábor. Vzdelávanie právnikov v Uhorsku (1777–1914). In: JERMANOVÁ, Helena – MASOPUST, Zdeněk (eds). *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha – Plzeň, 2008, s. 113–114.

⁵ Bezprostredne pred prvou svetovou vojnou vznikli popri hore už spomínaných univerzitách ešte nové univerzity v Debrecíne a v Bratislave (Alžbetínska univerzita), ktoré taktiež poskytovali právnické vzdelanie.

⁶ 50 rokov prijatia tohto zákona si pripomenul aj zakladateľ časopisu *Právny obzor* Emil Stodola vo 4. čísle I. ročníka časopisu z roku 1918, v ktorom síce uznal snahu Ferenca Deáka prijať tolerantnejší zákon, ale celú právnu normu a ešte viac nasledujúcu prax podrobil kritike. Najväčší problém legislatívy z roku 1868 však podobne ako celé slovenské národné hnutie videl v odmietnutí územnej alebo inej formy menšínovej autonómie vtedajšou maďarskou väčšinou. Ustanovenie zákona, podľa ktorého v prípade, ak to žiadala aspoň pätina členov stoličného výboru, tak sa rečou zápisnice mohol stať aj jazyk národnosti, považoval za nedostatočné, hoci v takomto prípade sa daný jazyk mohol stať aj jazykom súdnych protokolov a rozsudkov. Pozri STODOLA, Emil. K päťdesiatročiu národnostného zákona. *Právny obzor*. 1918, roč. 1, č. 4, s. 99.

⁷ Výlučné používanie maďarčiny pred súdmi vyžadoval národnostný zákon napríklad pôvodne len vtedy, ak bola stránka zastúpená advokátom.

byť obsahu rozsudkov pri doručení vysvetlené. Podstatnou zmenou v roku 1911 bolo práve to, že nový súdny poriadok zrušil tie ustanovenia, ktoré sa vzťahovali na používanie menšinových jazykov pred súdmi.⁸ Nezanikla teda úplne možnosť používať materinský jazyk pred súdmi, ale len v prípade, ak stránka nebola zastúpená advokátom. V takomto prípade – ak konajúci sudca neovládal menšinový jazyk – sa zväčša používal tlmočník. Vnútrotným jazykom súdov aj úradov verejnej správy bola maďarčina.⁹

Tento stav mal prirodzene negatívne dopady na vývoj slovenskej právnickej terminológie, lebo celá úradná a súdna agenda sa viedla v jazyku maďarskom a slovenčina sa takpovediac dostala k slovu viac-menej len vtedy, keď stránka nehovorila štátnym jazykom alebo chcela zložiť prísahu, respektíve prehlásenie vo svojom rodnom jazyku.

2. PREDPREVRATOVÍ SLOVENSKÍ PRÁVNICI

V Uhorsku značnú časť populácie tvorila drobná šľachta (zemianstvo),¹⁰ ktoré sa po dlhé stáročia pokúšalo zachovať si zvyšky svojej predchádzajúcej samostatnosti, a to jednak cestou ozbrojeného boja, jednak s pomocou práva a anticentralistickej právnej argumentácie. Vďaka tomuto nastaveniu malo právnické povolanie pomerne vysokú spoločenskú prestíž a z toho prameniacu popularitu. Vysoký počet právnických vzdelávacích inštitúcií preto vôbec nebol náhodný. Slovenské regióny Uhorska, ktoré tvorili historicky, kultúrne a mentálne jeho integrálnu súčasť, v tomto „právnickom“ ohľade vôbec neboli výnimkami, skôr naopak. Netreba zabudnúť ani na to, že viaceré prihraničné severné stolice patrili medzi oblasti s vysokým počtom zemianskeho obyvateľstva, pre ktoré bolo práve získanie právnického vzdelania jednou z možností, ako sa spoločensky udržať nad vodou. Turiec, Liptov, Orava, ale čiastočne aj Trenčín a na východe Šariš boli práve takýmito regiónmi s početným zemianstvom. Svedčí o tom aj pôvod viacerých známych slovenských spisovateľov a intelektuálov tých čias – úplne alebo čiastočne mali zemiansky pôvod napríklad Pavol Országh (umeleckým menom Hviezdoslav), Ján Jesenský, Ján Kalinčiak alebo Jonáš Záborský. Preto asi neprekvapí, že spomedzi štyroch spomínaných autorov dvaja (Országh-Hviezdoslav a Jesenský) mali právnické vzdelanie a značnú časť svojho života pôsobili ako advokáti. Inak asi prvým významnejším slovenským advokátom-zemanom a národoveckým politikom zároveň bol Štefan Marko Daxner, aktívny účastník povstania rokov 1848/1849.

Koho je vlastne možné považovať za slovenského právnika tých čias? Aké právnické povolania vedeli tieto osoby vykonávať? Dôležité je ujasniť si, že tu primárne nešlo o otázku etnického pôvodu, ktorá predstavuje inak často nielen pomerne senzitívny, ale aj subjektívny problém, ale skôr o problematiku životného postoja, deklarovanej identity a verejne známych spoločenských aktivít. Otázke vymedzenia pojmu slovenských právnikov sa venoval vo svojej štúdií i neskôrší šéfredaktor časopisu *Právny obzor* Vladimír Fajnor, o ktorom ešte bude reč. Podľa Fajnora „... v tej dobe nebolo zvláštneho

⁸ STODOLA, Emil. Či je pravda, že Slováci smú slobodne užívať slovenčinu pri súdoch a vo verejnej správe. *Právny obzor*. 1918, roč. 1, č. 2–3, s. 34.

⁹ *Ibidem*, s. 36.

¹⁰ V pomere šľachticov-zemanov k celkovému počtu obyvateľstva Uhorsko nasledovalo v Európe hneď po poľsko-litovskom štáte.

slovenského územia s verejnou mocou slovenskou, ani územia samosprávneho, ba ani slovenskej právnej oblasti, a tak že nebolo ani slovenského práva. Z toho plynie, že nebolo ani slovenských právnikov v tom smysle, ako hovoríme o právnikoch českých, rakúskych, uhorských, chorvátskych, atď. Slovenskými právnikmi možno tedy menovať pred prevratom len tých právnikov, ktorí vyšli zo slovenského ľudu, zostali svojmu pôvodu a materskej reči verní a venovali svoju odbornú prácu právnym kultúrnym a politickým zájomom svojho ľudu, trebárs museli pracovať pred súdmi a úradmi jazykom výlučne maďarským, jako to plynulo z praxe úradnej štátnej reči maďarskej v bývalom Uhorsku.¹¹ Fajnor tu vystríhal pred pokušením širšie a vägnejšie vymedziť pojem slovenských právnikov len na základe ich uvedomelého, ale nedeklarovaného, prípadne faktického, ale zapretého slovenského pôvodu. Na takomto základe by medzi slovenských právnikov mohlo patriť podľa jeho názoru viacero významných uhorských právnikov, praktikov, politikov i vedcov, avšak to by bolo podľa jeho názoru zavádzajúce a nereálne.¹²

Slovenskí právnici teda pred rokom 1918 mohli pracovať v slovenskom duchu a záujme, ale viac-menej okrem komunikácie so svojimi klientmi a niektorých nepatrných výnimiek (prísah, prehlásení atď.) nepracovali v tomto jazyku. „Mal-li čo právnického povedať slovenský právnik, musel tak robiť do 40tych rokov XIX. stoletia po latinsky, do 50tych rokov po maďarsky, od 50. do 60. rokov buď po nemecky alebo po maďarsky, a od 61. roku, od takzvanej reštitúcie právnej kontinuity uhorskej, až do samého prevratu: po maďarsky. V rokoch absolutizmu, od 49. do 61. bolo síce možno písať aj po slovensky, ale nemal kto písať a nebolo pre koho. Pracovalo sa tedy až do prevratu temer výlučne maďarsky.“¹³

Ďalším problémom bolo to, že keď sa v hore uvedenom zmysle hovorilo o slovenských právnikoch, skoro vždy išlo o advokátov. V období dualizmu totiž tak zosilnel asimilačný tlak spojený so závažnými existenciálnymi dôsledkami, že sa len veľmi málo deklarovaných Slovákov vedelo uplatniť v súdnictve a ešte menej vo verejnej správe, ktorá predsa len mala menšiu mieru nezávislosti. Čiastočne podobná bola aj situácia v právnickom školstve, v prípade univerzít posilnená taktiež faktom, že tieto pôsobili v etnicky neslovenskom prostredí.¹⁴

V súdnictve pracovalo preto len niekoľko otvorene slovenských sudcov, aj to zväčša na podsudcovských miestach. Asi najznámejším takýmto podsudcom bol najväčší vtedajší básnik Pavol Országh Hviezdoslav (1849–1921), ktorý do justície prešiel z advokácie, kam sa po niekoľkých – viac-menej neúspešných – sudcovských rokoch aj vrátil. Na Kráľovskom okresnom súde v Dolnom Kubíne preto Hviezdoslav pôsobil len v rokoch 1876 až 1879. Pokúšal sa síce získať sudcovské miesto v Trenčíne a potom v Zlatých Moravciach, ale v ani jednom prípade ho nevybrali.¹⁵

¹¹ FAJNOR, Vladimír. Práca slovenských právnikov pred prevratom a v prvom desaťročí Republiky. *Právny obzor*. 1928, roč. 11, s. 704. (Citát je gramaticky podaný v originálnej verzii.)

¹² *Ibidem*, s. 704.

¹³ *Ibidem*, s. 705.

¹⁴ Asi najslovenskejšie okolie mala známa právnická akadémia v Prešove, kde v rokoch 1870 až 1872 študoval aj Pavol Országh Hviezdoslav. Spolu tu vtedy študovalo asi 150–180 poslucháčov, ale Slovákov bolo v roku 1870 iba 13. KERECMAN, Peter. Z právnického života Pavla Országha Hviezdoslava. In: JANČO, Štefan. *Advokát Pavol Országh Hviezdoslav*. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2013, s. 14.

¹⁵ *Ibidem*, s. 17.

Fajnor ako druhého známeho Slováka v dualistickom súdnictve uvádza vacovského podsudcu Staneka, ktorý sa zúčastňoval skoro všetkých vtedajších slovenských kultúrnych a spoločenských akcií. Stanek však zostal až do konca svojej kariéry podsudcom a pomerne skoro odišiel do výslužby. Po prevrate v roku 1918 ho chceli slovenskí činitelia urobiť prezidentom sedrie (župného súdu) v Trenčíne, ale Stanek vtedy náhle zomrel.¹⁶ Nakoniec treba spomenúť Augustína Rátha (1873–1942), ktorý sa však nakoniec nepreslávil ako sudca, ale skôr ako prvý profesor-civilista bratislavskej právnickej fakulty Komenského univerzity. Ráth pochádzal z Liptova, študoval na univerzite v Budapešti, kde ho dokonca jeden jeho profesor, inak tiež rodák z Liptova¹⁷ nahováral na univerzitnú pedagogickú dráhu, avšak po získaní diplomu si mladý absolvent najprv vybral prax a začal pôsobiť v advokácii.¹⁸ Advokácia však podľa spomienok jeho neskorších kolegov nebola blízka jeho naturelu, mal aj zdravotné problémy a preto sa bezprostredne pred vypuknutím prvej svetovej vojny rozhodol pre kariéru v uhorskej justícii. V roku 1914 nastúpil na sédriu v Novom Sade na juhu Uhorska, vo viac-menej srbsko-maďarskom prostredí. Počas vojny pôsobil na rakúsko-uhorských vojenských a civilných súdoch v okupovanom Srbsku,¹⁹ avšak pravdepodobne sa priveľmi neskompromitoval v očiach Srbov, ktorí ho po vojne vzali do svojich služieb. Jeden rok pracoval ako vedúci úseku súdnej organizácie a unifikácie na juhoslovanskom ministerstve spravodlivosti v Belehrade, kde pomáhal organizovať nové súdy. Za svoju činnosť dostal vysoké juhoslovanské vyznamenanie a mal možnosť tam aj zostať,²⁰ ale nakoniec sa rozhodol pre návrat do Československa. V roku 1920 sa habilitoval na pražskej právnickej fakulte, začal pôsobiť ako sekčný šéf na ministerstve pre unifikáciu a potom ako profesor na právnickej fakulte v Bratislave. Ráth sa čoskoro stal dokonca v poradí druhým, ale inak prvým slovenským rektorom Univerzity Komenského.²¹

Väčšina uvedomelých slovenských právnikov v Uhorsku pôsobila v advokácii, ktorá im predsa len poskytovala väčšiu mieru existenčnej a politickej nezávislosti. V 19. storočí vzniklo dokonca aj niekoľko advokátsko-právnických dynastií. Advokáti sa nemuseli až tak prispôbovať maďarizačnému tlaku, mohli si viac dovoliť zúčastňovať sa vyložene slovenských podnikov a podujatí, mnohí z nich boli zainteresovaní aj na zakladaní a prevádzkovaní menších peňažných ústavov, miestnych a regionálnych sporiteľní atď.²² Viacerí advokáti sa taktiež aktívne zapojili do slovenskej národnej politiky, snažili sa – inak s pomerne malým úspechom – stať poslancami uhorského snemu,²³ prípadne

¹⁶ FAJNOR, Vladimír. *Práca slovenských právnikov pred prevratom a v prvom desaťročí Republiky*, pozri údaje v pozn. č. 11, s. 706.

¹⁷ Išlo o profesora Martina Kajucha, ktorý si neskôr pomaďarčil meno na Szentmiklósi. Kajuch-Szentmiklósi mal rád Rátha, snažil sa mu pomôcť odborne aj spoločensky, ale ich cesty sa nakoniec rozišli. Pozri: FAJNOR, Vladimír. *Profesor Ráth. Právny obzor*. 1933, roč. 16, č. 12, s. 425.

¹⁸ O živote a diele Augustína Rátha pozri podrobnejšie VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*. Bratislava: Veda, 2016, s. 51–88.

¹⁹ *Ibidem*, s. 426.

²⁰ FAJNOR, Vladimír. *Profesor Ráth*, s. 427.

²¹ VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*, s. 60–61.

²² FAJNOR, Vladimír. *Práca slovenských právnikov pred prevratom a v prvom desaťročí Republiky*, s. 706.

²³ Pavol Mudroň (1835–1914), ktorý ako advokát pôsobil v jednom z najslovenskejších regiónov, t. j. v Turci, sa do snemu pokúšal dostať až sedemkrát, ale ani raz sa mu to nepodarilo. Svoje pokusy začal ešte v roku 1872. Prítom Mudroň bol po dlhé roky jedným z hlavných predstaviteľov Slovenskej národnej strany. Neúspešný pokus o vstup do parlamentu pod slovenskými zástavami priviedol v 70. rokoch 19. storočia do veľkých

župných a miestnych zastupiteľstiev. Občas viedli miestne pobočky Slovenskej národnej strany, organizovali volebnú kampaň (kortešačky), právne napádali volebnú svojvôľu úradov alebo vystupovali v rámci tlačových procesoch. Právnici-evanjelici často zastávali svetské funkcie v slovenských cirkevných zboroch.

Napriek tomu, že predstavovali dôležitú a vplyvnú súčasť slovenského národného hnutia, národne uvedomelých slovenských advokátov nebolo v Uhorsku zase až tak veľa a mnohí advokáti na severe Uhorska mali iný etnický pôvod alebo národnú identitu. V hornouhorských mestách žili prirodzene aj vyslovene maďarský alebo pomadžarský, nemeckí alebo židovskí advokáti. Po štátoprávnom prevrate v roku 1918 však práve táto advokátska vrstva slovenskej spoločnosti zohrala významnú úlohu pri preberaní moci a poslovenčovaní justície, verejnej správy a nakoniec zohrala nezastupiteľnú úlohu aj pri budovaní slovenskej právnickej vedeckej infraštruktúry. Skoro všetci župani, ktorých vymenovali na konci roku 1918 a v roku 1919 boli predprevratoví slovenskí advokáti.²⁴ Len časť z nich sa vrátila po hektickom období do advokácie.²⁵ Väčšina pokračovala v štátno-úradníckej²⁶ alebo justičnej kariére. Svedčia o tom aj nižšie uvedené krátke životopisy. V jej rámci asi najmenej ovplyvnili vysoké školstvo, ale aj tam mali svojho zástupcu – skôr už spomínaného profesora a rektora Augustína Rátha.

Pred prevratom tvorili aktívnu slovenskú verejnosť teda len nemnohí právnici. Časopis *Právny obzor* vo 4. čísle prvého ročníka (1917/1918) uvádza doslovne smutnú štatistiku, ktorá bola pravdepodobne zostavená za základe údajov získaných sčítaním ľudu v roku 1910. V tomto roku sa ku Slovákom z celkového počtu 2646 sudcov a 300 kráľovských notárov prihlásil len jeden sudca a jeden notár. Medzi 6743 advokátmi bolo 92 Slovákov a medzi kandidátmi advokatury, respektíve advokátskymi pomocníkmi boli 43 Slováci.²⁷ Autor tejto smutnej štatistiky videl príčiny tohto neutešeného stavu (dokonca ešte aj v porovnaní s inými uhorskými národnosťami)²⁸ v zatvorení slovenských gymnázií, ako aj v nedostatočnej podpore vysokoškolského dorastu.²⁹

Podľa neskorších odhadov išlo v prípade národne uvedomelých Slovákov asi o 80 až 90 advokátov, asi o 40 vysokoškolákov a jedného aktívneho sudcu.³⁰ Pravdepodobne ide o prehnane nízky odhad, ktorý vychádza len z počtu deklarovaných a národnostne aktívnych právnikov, čo však v uhorských podmienkach môže byť veľmi zavádzajúce.

finančných problémov aj otca spisovateľa Janka Jesenského, Jána Jesenského-Gašparé. Do parlamentu sa nedostal začiatkom 20. storočia aj advokát Miloš Štefanovič (1854–1904), inak úspešný advokát a vcelku realistický slovenský politik z významnej národoveckej rodiny. Pozri Bratia Mudroňovci, Štefan Fajnor a Miloš Štefanovič (Vodcovia predválečnej advokácie slovenskej). *Právny obzor*. 1935, roč. 18, č. 9, s. 165–184.

²⁴ Jednu z mála výnimiek predstavoval v poprevratovom období Jozef Gregor Tajovský, ktorý mal pedagogické a ekonomické vzdelanie.

²⁵ Napríklad Emil Stodola st.

²⁶ Typickým príkladom bol spisovateľ Janko Jesenský.

²⁷ Smutná štatistika. *Právny obzor*. 1918, roč. 1, č. 4, s. 100–101.

²⁸ Podľa prepočtov autora štatistiky v pomere počtu Slovákov k celkovej populácii (Slováci tvorili asi 10 percent obyvateľstva Uhorska) mali mať Slováci aspoň 260 sudcov, 670 advokátov, 30 kráľovských notárov a 440 praktíkantov. *Ibidem*, s. 101.

²⁹ *Ibidem*, s. 101. Inak celková štatistika sudcov a advokátov bola nasledovná: Spomedzi 2646 sudcov bolo 30 Nemcov, 6 Srbov, 1 Slováka, 1 Rumun, 7 iných a ostatní boli Maďari. V prípade 6743 advokátov išlo o nasledovné čísla: 136 Nemcov, 370 Rumunov, 103 Srbov, 92 Slovákov, 8 Chorvátov, 4 Rusov, respektíve Rusínov, 20 osôb inej národnosti, ostatní boli Maďari.

³⁰ VIETOR, Miroslav. K polstoročným dejinám Právneho obzoru. *Právny obzor*: 1967, roč. 50, č. 6, s. 500.

Určite tu svoju úlohu zohrala aj asimilácia a existenčné dôvody.³¹ Všimnúť si treba aj veľké posuny v národnostných štatistikách pred a po rokom 1918, ktoré neboli len následkom úradného skresľovania, ale čiastočne aj návratu niektorých, čiastočne už pomadařčených mestských vrstiev ku svojim koreňom. Týchto ľudí vtedy dokonca nazývali Novoslovákmi. Nezávisle od ich aktuálnej identity však veľmi pravdepodobne podstatne viac právnikov toho obdobia hovorilo po slovensky, než koľko sa z nich otvorene hlásilo k slovenskému národu a hnutiu.

3. VZNIK SLOVENSKEJ PRÁVNICKEJ TERMINOLÓGIE

Najakútnejšou úlohou po prevzatí moci v bývalom Uhorsku a nastolení československého právneho poriadku a štátnej správy bolo vytvorenie slovenskej právnickej terminológie. Nemožno povedať, že by takáto vôbec neexistovala, ale nebola nijako kodifikovaná, rozšírená a hlavne bola veľmi nedokonalá. Pred rokom 1918 preto možno hovoriť skôr len o existencii určitých prvkov slovenskej právnickej terminológie, ktoré vznikali v dôsledku toho, že národne uvedomelí advokáti-Slováci používali slovenčinu v styku navzájom medzi sebou ako aj so svojimi klientmi. Okrem toho niektorí sa snažili písať popularizačné články na právnické témy do rozličných slovenských (v zásade neprávnických) časopisov a novín. V druhej polovici 19. storočia si takto najviac všímal otázky slovenskej právnej terminológie bratislavský (prešporský) advokát Michal Mudroň.³²

Veľmi intenzívne sa však problematike prípravy slovenského právnického názvoslovía začal v roku 1917 venovať bývalý liptovský podnikateľ, potom budapešťiansky a bratislavský advokát Emil Stodola (1862–1945). Stodola pochádzal z relatívne zámožnej, vzdelanej a zároveň národne uvedomelej slovenskej rodiny z Liptovského Mikuláša. Jeho otec mal garbiarsky (kožespracujúci) podnik a veľmi dbal o výchovu svojich detí, ktoré skutočne potom dosiahli v živote pekné výsledky. Jeho brat Aurel sa napríklad stal univerzitným profesorom v Zürichu a učil aj Alberta Einsteina. Brat Kornel bol zase významným slovenským politikom, brat Jozef podnikal a spoluzaložil evanjelické vydavateľstvo *Tranoscius*.³³

Emil Stodola po štúdiách vo Viedni a v Prahe začal svoju advokátsku dráhu v Žiline a potom na Liptove. Doma sa intenzívne zapojil do politiky a pokúšal sa dostať do uhorského parlamentu, ako aj neskôr presadiť iných slovenských kandidátov. Jemu sa však nakoniec nepodarilo získať poslanecký mandát. Po neúspechoch v rodinnom podnikaní odišiel spolu s rodinou do Budapešti, kde ako advokát prežil posledné roky Uhorska (1911–1918). V októbri 1918 patrila medzi signatárov Martinskej deklarácie, potom krátky čas zastupoval vznikajúcu republiku v Budapešti, odkiaľ však veľmi skoro spolu s rodinou prešiel do Bratislavy. Napriek tomu, že mu v roku 1919 ponúkali vysoký post vo formujúcej sa československej justícii, zostal Stodola pri svojom pôvodnom povolaní advokáta. V rámci advokácie zastával rozličné funkcie a zohral rozhodujúcu úlohu aj pri vzniku

³¹ Aj autor Smutnej štatistiky z poznámky č. 26. spomína, že tieto čísla neboli úplne reálne, lebo bolo treba zobrať do úvahy aj vysoký počet odrodilých Slovákov, expresívne povedané renegátov. Smutná štatistika. *Právny obzor*. 1918, roč. 1, č. 4, s. 101.

³² Pozri článok MUDROŇ, Michal. Potreba slovenskej právnickej školy. *Pešľbudínske vedomosti*. 1864, č. 22.

³³ VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnicki z Liptova*, s. 11.

viacerých veľmi dôležitých slovenských právnických ustanovizní, ktorým je venovaná daná publikácia. Stodola teda stál pri vzniku slovenského právneho názvoslovia, vedec-kého časopisu *Právny obzor* a Právnickej jednoty. Okrem toho bol po celý svoj život publikačne aktívny praktizujúci advokát, ktorý stál pri zrode samostatného Československa a stotožnil sa s jeho demokratickými a humanistickými ideálmi. Vážil si ich až do konca svojho života a snažil sa o zblíženie jednotlivých národov, národností a konfesií. Nebol odporcom autonómie, ale len v rámci československého štátu. Vždy presadzoval samosprávu a jazykové práva menšín – najprv Slovákov v Uhorsku, potom aj národností v Československu. Nebol mu vzdialený príklad Švajčiarska, ktoré vcelku dobre poznal aj vďaka svojmu bratovi Aurelovi.³⁴

Stodola často písal odborné články o konkrétnych právnych normách a problémoch. Ešte v roku 1914 publikoval štúdiu o uhorskom súdnom poriadku z roku 1911.³⁵ K tomuto článku už pripojil krátky maďarsko-slovenský právny slovník, ktorým chcel po prvý raz pomôcť svojim čitateľom a veci slovenskej právnickej terminológie. Stodola sa v roku 1917 na vlastné náklady rozhodol založiť prvý slovenský právnický časopis s názvom *Právny obzor*, ktorý v rokoch 1917 až 1919 aj redigoval. Hneď v úvodníku k prvému číslu napísal nasledovné: „Časové okolnosti, povedomie toho, že to už dlho trvať nemôže, aby slovenčina neprišla k platnosti, ktorá jej prislúcha v súdobníctve, verejnej správe a verejnom živote vôbec, tiskajú nám pero do ruky a prinucujú nás ku vynaloženiu našich skromných síl ku pripravovaniu tejto velikej a vzácnej veci. Sme bez názvoslovia, nevieme sa o právnych veciach jeden s druhým v našej materinskej reči shovárať, tým menej vieme niečo poriadne napísať. Nech príjde k uskutočneniu našich rečových práv, sme v najväčších rozpakoch. Zahajujeme teda prácu svoju voľnou diskusiou o slovenskom právnom názvosloví, predostierajúc nami zhotovený, pravda neúplný návrh. Vítané nám bude, keď prehovorí k veci i znalci jazyka.“³⁶

Stodola teda podľa všetkého už tušil, že nastanú veľké, pre Slovákov skôr priaznivé štátoprávne zmeny, na ktoré sa je však potrebné pripraviť. Ako svedčí aj jeho publikácia z roku 1914, otázka názvoslovia mu už ani vtedy nebola vzdialená. Na konci prvého čísla prvého ročníka preto spolu s Adolfom Záturským hneď aj uverejnil prvú časť do diskusie navrhovaného názvoslovia. Jeho autori v úvode krátko, ale jasne sformulovali svoje ciele a metódy: „Vážnu úlohu mienime vyplniť, podávajúc v nasledujúcom sozname najhlavnejších, hlavne súkromo- a obchodno-právnych názvov – pre prvú potrebu. Názvy braté sú hlavne zo života. No mnohé názvy nám chýbia, tam utiekali sme sa k najbližšiemu nám názvosloviu slovanskému – českému. Nevyhýbali sme sa úzkostlivo ani niektorým názvom latinským. Prácu svoju nepovažujeme za úplnú, naopak za návrh, potrebujúci mnoho doplnkov a vyžadujúci zovrubného prebrania so strany kollegov, preto nám v tomto ohľade ich poznámky budú veľmi vítané, iba tak sa nám podarí jednotné názvoslovie stvoriť.“³⁷

³⁴ Ibidem, s. 34–35. Natália Krajčovičová, ktorá o ňom napísala politický životopis, Stodolu nie náhodou nazvala džentlmenom slovenskej politiky. Pozri KRAJČOVIČOVÁ, Natália. *Džentlmen slovenskej politiky*. Bratislava: Kalligram, 2007.

³⁵ STODOLA, Emil. *Súdobný poriadok uhorský 1. zák. čl. z roku 1911 s dodatkami: XLII. zák. čl. z roku 1914. O právnej pomoci pri prevádzaní exekúcií medzi Rakúskom a Uhorskom a maďarsko-slovenským slovníkom právnych názvov*. Budapešť: Emil Stodola, 1914.

³⁶ STODOLA, Emil. Príhlas k obecnstvu. *Právny obzor*. 1917/1918, roč. 1, č. 1, s. 1.

³⁷ STODOLA, Emil – ZÁTURSKEÝ, Adolf. Právne názvoslovie. *Právny obzor*. 1917/1918, roč. 1, č. 1, s. 21–22.

Stodola a Záturecký pokračovali v publikovaní návrhu slovenského právneho názvoslovia aj v nasledujúcich dvoch číslach *Právneho obzoru* – t. j. v dvojčíslie 2.–3. z roku 1918 (s. 65–96) a potom v čísle 4. z roku 1918 (s. 115–128), ktoré možno nazvať aj posledným „uhorským“ číslom. V 1.–2. dvojčíslie za rok 1919 totiž už redakcia privítala príchod novej doby a vznik československého štátu. Upozornila i na úskalia budovania nového štátu, pričom vychádzala z paradoxu, že ľahšie je niečo stvoriť, uskutočniť, ako to udržať. Redakcia si preto za svoj cieľ stanovila „*pestovaním práva v našom milom jazyku slovenskom a pestovaním právneho citu v obecnstve našom*“.³⁸

Stodolova a Zátureckého terminologická iniciatíva čoskoro vyvolala odozvu. Ešte v decembri 1918, teda necelé dva mesiace po vyhlásení československej samostatnosti sa v Žiline konal prvý zjazd slovenských právnikov, ktorý oficiálne poveril oboch spomínaných intelektuálov, aby zostavili slovenské názvoslovie, ktoré malo byť potom prediskutované odbornou verejnosťou. V druhom ročníku, ktorý je možné považovať zároveň aj za prvý „československý“ ročník, sa preto objavili hneď dve reflexie právneho názvoslovia – jedna z pera advokáta Michala Slávika a druhá z pera hore už spomínaného sudcu Augustína Rátha, ktorý však svoj príspevok publikoval pod pseudonymom Kazimír Konšel, hoci vtedy už nebol novosadským uhorským sudcom, ale váženým úradníkom srbského ministerstva spravodlivosti.

Ráth-Konšel sa možno aj preto venoval predovšetkým terminologickým otázkam súvisiacim so súdnictvom. Odmietol používanie nepresného pojmu *súdobný* ako prídavné meno odvodené od súdov a súdnictva, lebo podľa neho znamenalo toto slovo skôr pojem „súčasný“ – žijúci v jednej a tej dobe. Od súdu podľa neho pochádzali skôr slová *súdny a sudsky*, respektíve *cesta súdu*. Ráth-Konšel argumentoval taktiež v prospech zachovania výrazu *advokát*, ktorý si inak osvojili skoro všetky slovanské národy. Nepáčil sa mu starší slovenský výraz *pravotár a pravotiť sa*. Autor príspevku navrhol *sentenciu* nazývať *rozsudkom*. Tu ho ovplyvnilo srbské prostredie, kde sa používa výraz *presuda*. Svoje celkové krédo sformuloval nasledovne: „*Zaiste bude z počiatku čudno znieť tak mnohé, hoci prečistené slovo, ale toho sa netreba lakať, hlavná vec je: či je to slovo z pokladu jazyka nášho vyzdvihnuté na terminus technicus, či je ľudovému výrazu blízke, srozumiteľné, pojmlivé, grammatikálne správne, neuráža ducha reči a ucho. Ak nemáme takých slov, ostaňme pri historických latinských, z ktorých mnohé prešli do najširších vrstiev.*“³⁹

Myjavský advokát Michal Slávik sa k problematike vyjadril už v roku 1918, na čo sa odvolával aj v príspevku z roku 1919. Podľa Slávika mal právnický obor a jeho jazyk pevné základy v reči ľudu, ktorý si avšak v minulosti vytvoril len tie najpotrebnejšie názvy, ktoré potreboval v každodennom živote. Zbieranie ľudových právnych výrazov, ich opravovanie a dopĺňovanie bolo teda jednou z hlavných úloh tých právnikov, ktorým ležala na srdci otázka slovenského názvoslovia. Aj *Právny obzor* by mal podľa Slávika uverejňovať takéto ľudové výrazy. Samotný ľudový jazyk však nestačí. Okrem toho si treba uvedomiť, že minister pre správu Slovenska (Vavro Šrobár) ešte koncom roka 1918 vydal nariadenie o prekladateľskom úrade, ktorému v prípade nedostatku zakoreneného slovenského výrazu odporučil používať výrazy české. Táto myšlienka existovala už v roku 1917, vtedy však čiastočne prichádzali do úvahy aj právne výrazy z iných slovanských jazykov

³⁸ STODOLA, Emil. Na úsvite novej doby. *Právny obzor*. 1919, roč. 2, č. 1–2, s. 2.

³⁹ KONŠEL, Kazimír (RÁTH, Augustín). Maličkosť z terminológie. *Právny obzor*. 1919, roč. 2, č. 1–3, s. 4–6.

(napríklad z chorvátštiny). Ani tu však podľa Slávika netreba postupovať mechanicky, lebo nie všetky české výrazy môžu byť vhodné. „*Taký výraz, ktorý má spoločný koreň v češtine a slovenčine, treba prevziať pri poslovenčení, taký ale, ktorý to nemá, má byť ponechaný v dosavadnom znení latinskom. Keď na literatúru tak bohatá reč nemecká má spustu slov latinských vo svojom názvosloví právnom, pár slov latinských znesie i naša skromná spisba.*“⁴⁰

V prvých mesiacoch samostatnej republiky sa inak zostavovaniu dočasných slovníkov nevenoval len Stodola a Záturecký, ale aj práve spomínaný Slávik, ktorý tiež rýchlo zostavil krátke názvoslovie pozostávajúce z približne 1000 slov. Podobnú iniciatívu prejavil aj doktor Gabriel Bargár, ktorý začiatkom roka 1919 taktiež vydal maďarsko-slovenskú právnickú terminológiu, ktorá mala asi 3000 hesiel.⁴¹ Skoro všetky prvé slovenské právne názvoslovie sa vymedzovali smerom k maďarčine a v podstate išlo o maďarsko-slovenské slovníky.

Z celej iniciatívy nakoniec vzišiel dvojdielny maďarsko-slovenský *Právnický terminologický slovník*. Jeho prvá časť vyšla v Matici slovenskej v Turčianskom Sv. Martine v roku 1921, druhá časť v Bratislave v roku 1923 ako publikácia Právnickej jednoty. Novšie vydanie vyšlo potom v roku 1925. Prvá časť slovníka mala názov *I. časť maďarsko-slovenská*, druhý zväzok zase vyšiel pod názvom *II. časť slovensko-maďarská*. Táto druhá časť však nebola len inverziou prvého zväzku, ale ako to vlastne v doslove vyzdvihli aj samotní autori, išlo o objemnejšiu časť slovníka, ktorá obsahovala jednak mnohé nové pojmy, jednak v nej vedúce slovo napísali v obojakej – teda slovenskej aj českej – podobe. Podľa Jozefa Vozára to teda bola už do určitej miery nielen slovensko-maďarská, ale aj česko-maďarská časť.⁴²

Druhé vydanie slovníka z roku 1925 malo už inú funkciu a obsah, než prvé. Slovníkový fond tohto druhého spracovania totiž už nebol založený len na maďarskom názvoslovnom fonde. Jeho cieľom nebolo len jednoduché uľahčenie používania starých uhorských právnych predpisov, ale bola tu vlastne spracovaná už nová terminológia, ktorá čerpala aj zo *Sbierky zákonov a nariadení*, ako aj z jej slovenského znenia publikovaného v Úradných novinách, respektíve z právnickej praxe.⁴³

Autormi *Právnického terminologického slovníka* boli už spomínaný Adolf Záturecký a namiesto Emila Stodolu, ktorý sa už tohto podujatia nezúčastnil, Vladimír Fajnor, člen významnej slovenskej právnickej dynastie. Jeho otec Štefan Fajnor (1844–1909) patril medzi najznámejších slovenských advokátov predprevratového obdobia a bol zároveň aj veľkým milovníkom hudby. Väčšinu života pôsobil v Senici.⁴⁴

Adolf Záturecký (1884–1958) a Vladimír Fajnor (1875–1952) zastávali významné posty v poprevratovej československej justícii. Fajnor bol pred prevratom advokátom, potom sa stal najprv zvolenským županom, ale čoskoro prešiel do justície a stal sa prezidentom bratislavskej súdnej tabule. Z tejto pozície pomáhal reorganizovať a poslovenčiť súdnictvo

⁴⁰ SLÁVIK, Michál. Právne názvoslovie. *Právny obzor*. 1919, roč. 2, č. 1–3, s. 8.

⁴¹ *Ibidem*, s. 8–9.

⁴² VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*, s. 97.

⁴³ O tomto pozri VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*, s. 97. a LUBY, Štefan. Slovenská právna terminológia – vývin, stav, výhľady. *Právnické štúdie*. 1953, č. 4, s. 186.

⁴⁴ O jeho živote pozri Bratia Mudroňovci, Štefan Fajnor a Miloš Štefanovič (Vodcovia predválečnej advokácie slovenskej), s. 177–180.

na západnom a strednom Slovensku. Potom sa Fajnor stal prvým prezidentom Najvyššieho súdu a v tejto funkcii zotrval až do konca svojej aktívnej dráhy.⁴⁵ Dvakrát bol aj členom vlády – najprv na začiatku 20. rokov 20. storočia, a potom na sklonku prvej republiky v roku 1938 vo funkcii ministra spravodlivosti. Popri sudcovskej dráhe Fajnor pôsobil aj pedagogicky na bratislavskej právnickej fakulte, kde sa neskôr stal aj profesorom.

Adolf Záturecký absolvoval právnickú fakultu v sedmohradskom meste Kluž, potom sa až do konca Uhorska venoval advokácii. V roku 1919 nastúpil na Šrobárove Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, kde viedol justičný referát. Avšak ešte v lete toho roku sa stal radcom Najvyššieho súdu v Prahe, ktorý čoskoro presídlil do Brna. Tu potom pôsobil skoro po celé obdobie trvania prvej republiky. V roku 1931 sa zároveň stal náhradníkom na ústavnom súde, ktorý mal vtedy 7 členov a 7 náhradníkov. Riadnym členom sa stal až v roku 1935, ale ustanovujúca schôdza druhého funkčného obdobia ústavného súdu, ktorého bol členom, sa kvôli politickým prietahom uskutočnila až v máji 1938. Vtedy sa Záturecký stal zároveň aj podpredsedom ústavného súdu. Tu potom pôsobil do februára 1939. V apríli toho istého roku prešiel do služieb Slovenskej republiky, kde sa stal druhým prezidentom Najvyššieho súdu slovenského štátu.⁴⁶

4. VZNIK A PRVÉ ROKY ČASOPISU PRÁVNÝ OBZOR

Zakladateľom prvého a dodnes najprestížnejšieho slovenského právnického časopisu bol teda Emil Stodola, ktorý ho v prvých dvoch rokoch nielen písal a redigoval, ale aj sám financoval. Najprv časopis vychádzal v Budapešti, kde vlastne vyšiel celý jeho prvý ročník (1917/1918). Ročník 1919, ktorý pozostával len z trojčíslika 1.–3. však už vyšiel v Bratislave. Časopis však nemal dostatočný počet predplatiteľov a dopisovateľov, preto sa vo svojej pôvodnej forme dlhodobo nemohol udržať. Na to nemal Stodola dostatočný kapitál a potenciál. Preto bolo v roku 1920 potrebné nájsť stabilnejšiu bázu pre vydávanie časopisu, ktorý sa stal kľúčovým orgánom rozvíjania právnej vedy a terminológie v slovenskom jazyku. Týmto orgánom sa stala *Právnická jednota na Slovensku*, o ktorej ešte bude reč nižšie.

Vedenie redakcie prevzal od Stodolu Vladimír Fajnor, ktorý sa však čoskoro stal štátnym úradníkom v Prahe, potom sudcom v Bratislave a v Brne, takže zase ho chvíľu v neprítomnosti zastupoval Emil Stodola. Fajnor bol hlavným redaktorom časopisu v rokoch 1920 až 1936. Neskôr sa hlavným redaktorom stal bratislavský profesor českého pôvodu Karol Laštovka (1936–1937) a po ňom až do konca prvej republiky prevzal túto úlohu Jozef Fundárek.⁴⁷ Výkonným redaktorom, na bedrách ktorého spočívala veľká ťarcha redigovania časopisu, bol však bratislavský advokát českého pôvodu Cyril Bařinka.

Prvé dvojčísliče časopisu za rok 1920 už vyšlo v náklade 2000 kusov, čo sa o rok zvýšilo na 3000 kusov. Mnohé exempláre rozposlali po súdoch a úradoch, aby získali nových predplatiteľov. Od roku 1923 k nemu pridružili vydávanie *Vestníka ministerstva Unifikáčného. Právny obzor* sa čoskoro stal aj vedeckým orgánom úradníkov štátnej správy. V roku 1923 mal už 2209 predplatiteľov (935 kusov si objednali notári, 577 kusov advokáti

⁴⁵ DÉRER, Ivan. Muž štátu a spravodlivej objektivity. *Právny obzor*. 1935, roč. 18, č. 16, s. 342–344.

⁴⁶ VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*, s. 91–95.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 26.

a 149 kusov sudcovia). Tento náklad v roku 1927 narástol na 2360 kusov. Najvyšší počet odberateľov mal v roku 1929 – spolu až 2692.⁴⁸ Od roku 1926 *Právny obzor* vychádzal už ako dvojtýždenník a to až do roku 1938.⁴⁹ I to svedčí o tom, že si v tomto období našiel svoje miesto medzi odbornou verejnosťou.

Právny obzor až do konca prvej republiky poskytoval priestor širokému spektru autorov a tém. Od začiatku 40. rokov sa však postupne viac profiloval ako časopis klasických právnych odvetví – t. j. súkromného a trestného práva. Táto zmena súvisela hlavne s tým, že po vzniku Slovenskej republiky v roku 1939 vznikol aj časopis *Verejné právo*, ktorý sa venoval hlavne administratívnym a ústavným (verejnoprávnym) otázkam.⁵⁰ *Právny obzor* sa preto znova stal mesačníkom. Nový časopis mal dokonca viac odberateľov, než *Právny obzor*: *Verejné právo* si totiž predplatilo 1434 odberateľov, *Právneho obzoru* zostalo verných len 1065 čitateľov.⁵¹

Popularita *Právneho obzoru* pravdepodobne prospela aj jeho obsahová štruktúra. Už Stodola sa snažil prvým číslam dať paralelne teoretický a praktický charakter. Nevenoval sa preto len už spomínaným názvoslovným, terminologickým otázkam, ale uverejňoval aj štúdie a rozborov o aktuálnych právnych otázkach (jazyková otázka v Uhorsku, manželské pomery v Rakúsku-Uhorsku a pod.), potom ešte v časoch Uhorska informoval o nových zákonoch a nariadeniach vlády, o dôležitých rozhodnutiach Kúrie (t. j. vtedajšieho najvyššieho súdneho orgánu), uvádzal i zaujímavé konkrétne prípady a odporúčal literatúru.⁵² Po transformácii časopisu v roku 1920 sa redakcia naďalej snažila o udržiavanie rovnováhy medzi teoretickou, odbornou a praktickou stránkou časopisu. Veľkú pozornosť preto časopis venoval otázke unifikácii českého a slovenského práva, objasňoval rozhodnutia Najvyššieho súdu a Najvyššieho správneho súdu, a to hlavne tie, ktoré sa dotýkali Slovenska. Tu išlo o pomerne rozsiahlu agendu, lebo slovenská a podkarpatská časť republiky pracovala v čiastočne inom právnom režime, ako české krajiny.

Pozitívnu tendenciu bolo to, že do *Právneho obzoru* čoraz viac prispievali nielen sudcovia a úradníci, ale aj profesori právnických fakúlt všetkých troch československých univerzít (treba pripomenúť, že okrem nich existovala ešte aj Nemecká univerzita v Prahe). Medzi nimi boli aj také veličiny ako Jiří Hoetzel, Zdeněk Peška, Karel Engliš, Václav Hora a iní. Okrem toho občas do časopisu prispeli aj zahraniční autori zo slovanských krajín (t. j. z Bulharska, Juhoslávie a Poľska).⁵³

Dôležité je, že do časopisu prispievali aj právnici-príslušníci rozličných národnostných menšín. Podľa štatistiky zostavenej redaktorom Cyrilom Bařinkom v roku 1920 v období rokov 1920 až 1929 *Právny obzor* spolupracoval so 48 českými, 27 slovenskými, 8 maďarskými, 6 nemeckými a 2 rusínskymi autormi. Češi dodali 95, Slováci 50, Nemci 14, Maďari 9 a Rusíni 4 vedecké práce. Profesne boli autori článkov rozdelení nasledovne: 30 sudcov, 16 univerzitných profesorov, 16 advokátov, 15 správnych úradníkov a 14 predstaviteľov iných súkromných povolání.⁵⁴

⁴⁸ Jubilujeme. *Právny obzor*. 1942, roč. 25, č. 1, s. 1–2.

⁴⁹ VOZÁR, Jozef. *Významní slovenskí právnici z Liptova*, s. 25.

⁵⁰ Ibidem, s. 25.

⁵¹ Jubilujeme, s. 2.

⁵² Pozri obsah prvých čísel *Právneho obzoru*.

⁵³ FAJNOR, Vladimír. Duchovnej obci *Právneho Obzoru*. *Právny obzor*. 1936, roč. 19, č. 2, s. 184.

⁵⁴ Prvé desaťročie činnosti Právnickej jednoty na Slovensku v Bratislave. *Právny obzor*. 1930, roč. 13, č. 6, s. 340.

5. PRÁVNICKÁ JEDNOTA NA SLOVENSKU

Na území súčasného Slovenska síce aj pred rokom 1918 existovali rozličné právnické spolky, združenia, komory, tieto sa však jednak nikdy neviazali na územie celého Slovenska, jednak väčšinou nemali slovenský charakter, ciele a reč. Situácia sa radikálne zmenila po roku 1918. V procese organizovania právnického stavu na Slovensku zohrala asi najdôležitejšiu úlohu okrem novozaloženej univerzity a orgánov československej verejnej správy a justície práve *Právnická jednota na Slovensku*, ktorá vznikla z iniciatívy bratislavských právnikov v roku 1920. Dôležitú úlohu tu zohrali Emil Stodola a Vladimír Fajnor, ktorý na rozdiel od pôvodnej koncepcie bratislavskej jednoty presadzovali celoslovenskú jednotu.

Prvá schôdza iniciátorov sa uskutočnila 12. februára 1920 a na 12. mája toho istého roku už vedeli zvolať ustanovujúcu valnú hromadu. Vtedy mali 100 prihlásených členov. Za predsedu Právnickej jednoty na valnej hromade zvolili Vladimíra Fajnora a jedným z jeho zástupcov sa stal Emil Stodola. Vtedy sa rozhodlo aj o tom, že v budúcnosti bude časopis *Právny obzor* vydávať práve Právnická jednota. Fajnor sa stal zároveň predsedom jednoty aj šéfredaktorom časopisu.⁵⁵

Právnická jednota na Slovensku bola organizovaná podľa podobného vzoru českej a moravskej jednoty. Išlo o spolok postavený na teritoriálnom a nie na etnickom princípe. Organizátori sa od začiatku snažili, aby bola Právnická jednota čo najviac otvorená všetkým právnikom vtedajšieho Slovenska a čiastočne aj Podkarpatskej Rusi. Vo svojom príhovore pri príležitosti 10. výročia založenia spolku Fajnor ako predseda vyzdvihol nasledovné: *„Naša Právnická Jednota trvala vedľa toho od počiatku na stanovisku, že čestný názov a charakter československého právnicka nemôže zostať vyhradený jedine právnikom národnosti československej, ale že patrí každému právnikovi, ktorý jako svoje životné poslanie pestuje vedecky alebo prakticky právo československé, bez zreteľu na reč, jakou to činí a na národnosť k jakej patričný právnik sám náleží. Výsledok tohoto nazierania sa v radostnom počte nášho členstva inej národnosti než československej, a menovite v tej okolnosti, že do nášho Právneho Obzoru hojne a cenne prispievajú aj kolegovia národnosti maďarskej, nemeckej, židovskej, ba i ruskej, ovšem vesmes príspevkami v jazyku štátnom, jako jazyku nášho spolku a jeho literárneho orgánu.“*⁵⁶

Jednou z aktivít Právnickej jednoty bolo okrem vydavateľskej činnosti, ktorá sa neobmedzovala len na časopis, ale aj na vydávanie knižných publikácií a slovníkov, aj organizovanie zjazdov právnikov z celého Slovenska. Inak počet členov v 20. rokoch pomerne slubne rástol. Pri založení Právnickej jednoty sa za členov prihlásilo 180 právnikov, z ktorých po celé desaťročie vytrvalo 90 kolegov: 36 sudcov, 21 advokátov, 20 správnych úradníkov, 3 finanční úradníci, 5 verejných notárov a 5 kolegov z iných oblastí. V roku 1930 mala jednota 8 zakladajúcich členov a 271 činných, teda aktívnych členov (107 advokátov, 87 sudcov, 51 správnych úradníkov, 6 finančných úradníkov, 7 univerzitných profesorov, 11 verejných notárov a 10 predstaviteľov iných súkromných povolání).⁵⁷ Jednota teda zďaleka nezdužovala všetkých aktívnych právnikov Slovenska, ale bola už dostatočne reprezentatívna, aby si získala určitú autoritu.

⁵⁵ BAŘINKA, Cyril. Založení „Právnické jednoty na Slovensku“. *Právny obzor*. 1920, roč. 3, s. 61.

⁵⁶ Prvé desaťročie činnosti Právnickej jednoty na Slovensku v Bratislave. *Právny obzor*. 1930, roč. 13, č. 6, s. 325.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 338–339.

6. VZNIK PRÁVNICKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

V roku 1919 v Bratislave zanikla uhorská Alžbetínska univerzita⁵⁸ a z rozhodnutia československého zákonodarného zboru vznikla prvá slovenská a v poradí už tretia⁵⁹ československá univerzita – Univerzita Komenského. O jej založení rozhodlo Národné zhromaždenie Republiky československej zákonom číslo 375. z roku 1919 Sb. z. a n. Tento bol prijatý dňa 27. júna 1919. Svoje súčasné meno (Univerzita Komenského)⁶⁰ dostala však až o čosi neskôr, a to nariadením vlády zo dňa 11. novembra 1919 číslo 595 Sb. z. a n.

Nová univerzita v Bratislave mala mať štyri fakulty: právnickú, lekársku, prírodovedeckú a filozofickú. Ako prvá začala pracovať fakulta lekárska a to už v zime roku 1919. Právnická fakulta zahájila svoju pedagogickú činnosť až v zimnom semestri roku 1921. Jej vyučovacím jazykom – podobne ako v prípade celej univerzity – bola slovenčina a čeština. Začiatok výučby u právnikov meškal hlavne z dôvodu nevyriešenia otázky profesorského zboru. Inak táto otázka sa stala problémom, ktorý už v roku 1920 kritizovali na stránkach *Právneho obzoru*. Dokonca sa v úradných kruhoch – podľa dobových správ – uvažovalo, že „*k vybudovaniu právnickej fakulty slovenskej bude možno prikrčiť v najlepšom prípade až za päť-šesť rokov. Podľa jeho (t. j. Sommerovho – pozn. autora) názoru musí sa s tým počkať, až nám dorastú na slovo vziaté vedecké sily, ktorých dľa neho dnes ani v Čechách nieto dosť.*“⁶¹ Viacerí odborníci (aj nepodpísaný autor citovaného príspevku) však naliehali na skoršie zahájenie činnosti. Zdôvodňovali to nasledovne: „*Na bratislavskej fakulte právnickej – jedinej to na šírom Slovensku, – neodznelo posiaľ jediné slovenské slovo. Zákonom a nariadeniam našim sa vôbec nevyučuje. Zato ale minuciózne sa prednáša a zkúša maďarské štátne právo, kráľovská moc maďarská, nauka a maďarské zákony o integrite územia koruny svätoštefanskej atď. A mnohí slovenskí šuhajci, ktorí zo študijnotechnických alebo hmotných dôvodov nemôžu študovať v Prahe alebo v Brne, musia konať zkúšky z uvedených maďarských špecialít. Korunou situácie je, že celý vecný a osobný náklad fakulty nesie Republika Československá.*“⁶² Podľa všetkého teda zvyšky pôvodnej maďarskej fakulty ešte existovali a v priestoroch na Kapitulskej ulici stále prebiehala výučba.⁶³ Činnosť maďarskej fakulty bola totiž s konečnou platnosťou

⁵⁸ Právnická fakulta Alžbetínskej univerzity bola založená zák. článkom XXXVI. z roku 1912, išlo teda o pomerne mladú inštitúciu.

⁵⁹ Po Univerzite Karlovej v Prahe a novej Masarykovej univerzite v Brne. Okrem toho na začiatku novej republiky sa rozdelila pražská Karlo-Ferdinandova univerzita na českú (Univerzitu Karlovu) a Nemeckú univerzitu.

⁶⁰ V období samostatného vojnového Slovenského štátu sa však dočasne volala Slovenskou univerzitou.

⁶¹ Právnická fakulta v Bratislave. *Právny obzor*. 1920, roč. 3, č. 1, s. 62.

⁶² *Ibidem*, s. 62–63.

⁶³ Na Právnickej fakulte Kráľovskej Alžbetínskej univerzity sa začalo vyučovať v roku 1914. Koncom roku 1919 do mesta prišlo československé vojsko, ale vedenie univerzity a študenti sa nechceli zmieriť so situáciou a preto protestovali proti pripojeniu k novému štátu. Nový župan Samuel Zoch prevzal univerzitu do vlastníctva československého štátu, ale požiadal vedenie univerzity a pedagogický zbor, aby pokračovali vo výuke aspoň do konca školského roku. Rektor Ľudovik Polner, inak významný maďarský verejný právnik, protestoval voči tomuto faktu, ale s pokračovaním vo výučbe súhlasil. V hektickom januári 1919, keď došlo v Bratislave aj k strelbe, bola univerzita najprv zavretá, ale v druhej polovici februára sa mohlo znovu začať vyučovať. Postavenie univerzity a vyučovacieho jazyka bolo však úplne nejasné. Delegáciu univerzity na čele s rektorom Polnerom v máji toho roku dokonca prijal aj prezident Tomáš G. Masaryk, ktorý ju upokojil s tým, že po prechodnom období môže ešte univerzita fungovať. Väčšina československých politikov si však neželala trvalú existenciu maďarskej právnickej fakulty v meste. V lete roku 1919 bol však prijatý zákon, ktorý vytvoril v meste

zastavená len 5. septembra 1921 a jej priestory boli rozdelené medzi novú slovenskú právnickú a filozofickú fakultu.⁶⁴

Celkovo možno povedať, že nová československá univerzita zdedila skoro všetko po starej maďarskej univerzite,⁶⁵ s výnimkou toho, čo si jej profesori a študenti zobrali so sebou do Maďarska.⁶⁶ Na druhej strane si treba uvedomiť, že maďarská univerzita a právnická fakulta pôsobili v Bratislave len krátko (1914–1921). Väčšinu prvého pedagogického zboru novej (česko)slovenskej právnickej fakulty, však netvorili domáci slovenskí, ale v podstate až na jednu výnimku českí profesori. Len Augustín Ráth bol slovenského pôvodu. Emil Svoboda, Otakar Sommer, Bohuš Tomsa a Jan Vážný prišli z českých krajín, podobne ako viacerí docenti a asistenti. Ráth sa síce stal prvým dekanom a potom druhým rektorom celej univerzity, avšak po ňom už do čela fakulty nastúpil český kolega – profesor správneho práva Karel Laštovka.

Dňom reálneho zrodu Právnickej fakulty ako vedecko-pedagogickej ustanovizne sa stal pondelok 24. október 1921. V ten deň sa začali prednášky na Právnickej fakulte na Kapitulskej ulici v Bratislave. V školskom roku 1921/1922 študovalo na Právnickej fakulte 199 študentov. V nasledujúcich rokoch sa však počet študentov zvyšoval až k akademickému roku 1931/1932, keď kulminoval počtom 1 186 študentov. Počet udelených titulov JUDr. po úspešne vykonaných rigorózných skúškach bol najvyšší v akademickom roku 1935/1936 – išlo o 139 titulov. Primerane tomu rástol aj počet profesorov – v akademickom roku 1921/1922 vyučovalo na fakulte len 6 profesorov, ale v školskom roku 1936/1937 ich už bolo 15.⁶⁷

Právnické štúdium bolo vtedy rozdelené na dva oddiely: na oddiel historickoprávny (rímske právo, cirkevné právo, dejiny verejného a súkromného práva v strednej Európe, dejiny práva v Československu, filozofia) a na pozitívoprávny (československé súkromné právo, československé obchodné a zmenkové právo, československé civilné súdne konanie, československé trestné právo hmotné a procesné, ústavné právo, československé správne právo, národné hospodárstvo a národohospodárska politika, finančná veda,

novú československú univerzitu, čo znamenalo úplne novú situáciu. V septembri začali československé orgány preberať priestory a majetok univerzity, ale nakoniec sa dohodli, že právnická fakulta bude môcť existovať a vyučovať do konca školského roku 1921/1922, ale nariadenie o začatí výučby na slovenskej právnickej fakulte umožnilo výuku na „starej“ maďarskej fakulte len do júla 1921. To vlastne aj spečtilo jej ďalší osud. Inak väčšina pedagógov a študentov dovedty už opustila Bratislavu a prešla do Maďarska, ktoré sa snažilo na vlastnom území zachovať organizačné štruktúry univerzít, ktoré pripadli nástupníckym štátom. Bývalá bratislavská uhorská kráľovská univerzita takto nakoniec po niekoľkoročnom medziobdobí v Budapešti zakotvila v juhomaďarskom meste Pátkostolie (Pécs). Týmto sa trvale uzavrela relatívne krátka história bratislavskej/prešporskej Alžbetínskej univerzity a jej právnickej fakulty. Celkovo o tejto problematike pozri podrobnejšie LENGVÁRI, István. *Az Erzsébet Egyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. Per Aspera ad Astra*. 2014, roč. 1, č. 1, s. 18–20. Dostupné zo: <http://www.academia.edu/6782397/Az_Erzs%C3%A9bet_Tudom%C3%A1nyegyetem_alap%C3%ADt%C3%A1sa_a_pozsonyi_%C3%A9s_budapesti_%C3%A9vek_t%C3%B6rt%C3%A9nete>.

⁶⁴ Zřízení právnické fakulty v Bratislavě. *Právny obzor*. 1921, roč. 4, č. 4, s. 248.

⁶⁵ Táto univerzita, ktorá začala reálne fungovať v nešťastnom roku 1914, mala inak len tri fakulty: lekársku, právnickú a filozofickú.

⁶⁶ HOLČÍK, Štefan. Nová univerzita dedila po alžbetínskej. In: *Bratislavské noviny* [online]. 30. 10. 2010. Dostupné zo: <http://www.bratislavskenoviny.sk/najnovsie-spravy-z-bratislavy/pamatnici-historie/nova-univerzita-dedila-po-alzbetinskej.html?page_id=196363>.

⁶⁷ Pozri *Poslanie a história. Dejiny Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave do roku 2009*. Dostupné zo: <<http://www.flaw.uniba.sk/o-fakulte/poslanie-a-historia/>>.

filozofia, dejiny právnej filozofie a štatistika). Druhý oddiel obsahoval aj nepovinné prednášky: úvod do vied právnych a štátnych, československé banské právo, medzinárodné právo, súdne lekárstvo, štátne účtovníctvo, poľnohospodárske zákonodarstvo a historický vývoj agrárnych pomerov ČSR, československé finančné právo a porovnávacia právoveda.⁶⁸ Do nových – vlastne už súčasných priestorov – sa právnická fakulta presťahovala až v školskom roku 1936/1937. Vtedy však už bola etablovanou inštitúciou, ktorá dlhodoobe zohrala a dodnes zohráva dôležitú úlohu v procese prípravy slovenských právnikov.

ZÁVER

V roku 1918 síce ešte nevzniklo samostatné Slovensko ako suverénny verejnoprávny celok s vlastným právnym poriadkom, ale po roku 1918 sa predsa len sformoval špecifický právny priestor, ktorý bol charakteristický spoločne len pre Slovensko a Podkarpatskú Rus. Išlo o časti bývalého Uhorska, ktoré sa po rozpade monarchie stali súčasťou prvej československej republiky a v rámci československých recepčných noriem si dočasne zachovali určité osobitosti. Tento fakt výrazne ovplyvnil rozvoj právnickej infraštruktúry na Slovensku, a to napriek pomerne ťažkým začiatkom, ktoré mali svoje korene hlavne v uhorskej asimilačnej politike, ako aj vo vysokom počte odrodilých Slovákov s vyšším vzdelaním. Týmto faktorom spôsobené zaostávanie sa však vďaka aktivitám v danej publikácii spomínaných právnikov podarilo rýchlo odstrániť. Pravdepodobne tu svoju úlohu zohrali aj pomerne silné právnické tradície, ktoré priestor súčasného Slovenska v rámci starého Uhorska charakterizovali už aj pred rokom 1918. Právo je koniec-koncov relatívne praktickou a pragmatickou oblasťou ľudskej činnosti, ktorá úzko súvisí s fungovaním štátu a jeho aparátu. Tomuto faktoru sa vždy musí prispôbiť. Slovenská právnická obec preto v priebehu necelého desaťročia dokázala prekonať svoje pôvodné zaostávanie oproti českým a moravským oblastiam. V tomto procese zohrali významnú úlohu práve tie inštitúcie, ktoré opisuje daná publikácia, za čo im určite patrí úcta.

⁶⁸ Pozri Poslanie a história. Dejiny Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave do roku 2009. Dostupné zo: <<https://www.flaw.uniba.sk/o-fakulte/poslanie-a-historia/>>.

Creation of the Slovak Legal Infrastructure after 1918 (Contribution to the 100th Anniversary of the Slovak Journal *Právny obzor*)

Ivan Halász

Abstract: The paper deals with the creation of the Slovak legal infrastructure after 1918, when Czechoslovakia was born. The political position of Slovakia and Slovaks in this state was generally better than in the old Hungary. During the period of Austro-Hungarian dualism (1867–1918) only a limited number of Slovak lawyers worked in the Hungarian justice and state administration, majority of them worked as solicitors. The use of the Slovak language in the judiciary and public administration was also very limited. The first task for lawyers after 1918 was the creation of a complex Slovak legal terminology, because the Slovak language became the official language only recently. The journal *Právny obzor*, established in 1917 and the Union of Lawyers of Slovakia, which published this journal, played very important role in this proces. The third important factor was the creation of the first Slovak University in Bratislava in 1919. The Faculty of Law of Comenius University has worked since 1921, but the majority of professors came from the Czech lands. At the begining only one professor was Slovak, professor Augustín Ráth who became also the first Slovak rector of the University.

Key words: infrastructure, journal, law, state-building, terminology, university